

אוצרות אורייתא

מהגאון רבי חיים שמרלר שליט"א

ראש ישיבת חיי תורה

פרשת קורח

אוי לרשע אוי לשכנו

התרחקות משכנות רשעים ❖ עונש לשכן רשע בבית המנוגע ❖ בנוגע לדיור חובת הבעל לאשתו ❖ דיור במקומות מתחרדים ❖ מקח טעות בשידוך ❖ לדור במקום תורה ❖ השכרת דירה למחללי שבתות ❖ מכירת דירות בשכונה מעורבת לגויים ❖ אין לדור בשכנות ע"ה חסיד ❖ בבית המקדש קנסו לשכני הרשעים ❖ קבורת צדיק ליד רשע ❖ שיעור ההרחקה בין רשע או עכו"ם לצדיק ❖ אברהם אע"ה רצה מערת המכפילה ללא שכנים רשעים ❖ האיך קברו ראשו של עשיו במערת המכפילה ❖ עסקי מסחר עם רשע

וְדַתְּנוּ וְאֵבִירֵם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פִּלְתִּי וְאוֹבֵד בֶּן רְאוּבֵן (ט"ו, א').

אשרי הצדיק ואשרי שכונותיו, יהודה ויששכר וזבולון שהיו סמוכים לאהרן ולמשה, שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני, נעשו גדולים בתורה, שנאמר יהודה מחוקקי, וכן מבני יששכר יודעי בינה לעתים, ומזבולון מושכים בשבט סופר, אבל מן הדרום בני קהת, וסמוכים להם ראובן ושמעון וגד, והיו שרויין עם קרח אדם בעל מחלוקת, אבדו עמו במחלוקתן, מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו (ילקוט ויחי קס"א, וברש"י בקיצור כאן, ראה גם יומא נ"ד).

גם מצאנו בפרשתן סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים, והוא גם מהכלל דאוי לרשע אוי לשכנו. ובאבודרהם בביאור מה שאנו אומרים כל יום, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתצילני היום ובכל יום מעזי פנים, פירש מאנשים עזי פנים שלא יתריסו כנגדי ויוציאו עלי לעז של פסול, ומעזות פנים שלא אעז גם אני פנים כנגד אחרים, כי עז פנים לגיהנם, וכו', ומשכן רע, כדי שלא נלקה עמו, ואמרו רבותינו (אבות א' ז') הרחק משכן רע, ומצאנו כתוב (דה"א י"ב ל"ב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ובמה זכו לתורה, בשכונת משה רבינו ע"ה, ומציין את המדרש המבואר ובני ראובן דתן ואבירם לקו בשכונת קרח ותבלעם הארץ, מכאן אמרו רבותינו אוי לרשע ואוי לשכנו, וכאן מציין להך דסורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה ואל תגעו בכל אשר להם פן תספו בכל חטאתם, ומחבר רע, כדי שלא אלמוד מעשיו הרעים, ואמרו רבותינו (אבות א' ז') ואל תתחבר לרשע, וכתיב (משלי כ"ב כ"ד) אל תתרע את בעל אף ואת איש חמות לא תבא פן תאלף אורחותיו ולקחת מוקש לנפשך ומפגע רע הם קורות הזמן ותחבולותיו, וכו'.

התרחקות משכנות רשעים

והנה מה שאמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, מפרש רע"ב שתי סיבות לדבר, א' שלא תלמד ממעשיו, ב' שלא תלקה עמו במפלתו, שהרי אוי לרשע ואוי

אורייתא

פרשת קורה

אוצרות

לשכנו שכך אמרו חכמים (אדר"נ ל ג') כל המדבק בעוברי עבירה אף על פי שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל פורעניות כיוצא בהן, וכל המדבק בעושי מצוה אף על פי שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל שכר כיוצא בהם, משל למה הדבר דומה לנכנס לביתו של בורסקי, אע"פ שלא לקח ממנו כלום מכל מקום ריח רע קלט והוציא עמו. והנה כתב בכאן שני דברים, א' הוא ההנהגה של האדם להימשך אחר מעשיהם, וכמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"א) דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבירו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד מעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם וכו'. והשני, הוא העונש שיושת עליו מחמת אוי לרשע אוי לשכנו.

והנה צריך להבין למה מגיע עונש לזה, הרי הרי לא חטא, דאי כבר חטא, שוב לא הוי רק "שכנו", רק גם הוא עצמו כבר בהגדרת רשע, וצריך לומר דתליא אחד בשני, מכיון דשכן לומד משכנו ומן הסתם כבר למד ממנו כמה דברים שעדיין לא ניכרים, ולכן נענש מדין אוי לרשע אוי לשכנו.

☞ עונש לשכן רשע בבית המנוגע

וזה דכתב הרע"ב דמקבל פורעניות כיוצא בו, הנה זה מבואר בחז"ל בנוגע לבית המנוגע, בפרשת מצורע בבית מנוגע, וחלצו את האבנים, ומבואר (נגעים סוף פרק יב משנה ו) מכאן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו, שאם יש כותל בין שני שכנים, ולאחד מהם נראה נגע בצד כותל ביתו, מכל מקום אמרה תורה וחלצו את האבנים לשון רבים, הגם שנסתר ביתו של השכן גם ולא רק של בעל הבית המנוגע, והיות והנגע בא על איסור לשון הרע, נחשב האדם שהנגע ברשותו לרשע, ושכנו גם נענש בגללו, דאוי לרשע ואוי לשכנו (עי' ביאור"ג על המשנה).

ויש להוסיף עוד ממה שכתב רש"י בפרשת מקץ בכסף שנמצא באמתחת בנימין במה שאמרה תורה שהם אמרו ליוסף אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לעבדים, ויוסף אמר להם כדבריהם כן הוא וגו' (מ"ד, י'), ופירש רש"י שכולכם חייבים בדבר, עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם, כולם נתפסים, וכתב הרא"ם, אבל מכל מקום לא יהיה העונש שוה, דפשיטא שמי שנמצאת הגניבה בידו הוא נענש ביותר, והשאר אינם נענשים אלא משום חולק עם גנב מסברא, או משום אוי לרשע אוי לשכנו, וזהו כדבריהם ממש שהענישו אשר ימצא אתו במיתה והשאר בעבדות, יעו"ש. הרי שמדין אוי לרשע אוי לשכנו מטילין עונש ממש.

☞ בנוגע לדיוור חובת הבעל לאשתו

ועתה נפן עצמינו לראות האם הכלל דאוי לרשע אוי לשכנו יש בו משום הלכה למעשה, או שהוא רק ענין מוסרי והנהגת האדם.

הנה בכלל חיובי הבעל לאשתו הוא "דיוור", מה שנקרא בלשון חז"ל "מדור", דכתב הרמב"ם (אישות פ"ג ה"ג) ובכלל הכסות שהוא חייב ליתן לה כלי בית ומדור שיושבת בו, ומה הן

אורייתא

אוי לרשע אוי לשכנו

אוצרות

כלי בית מטה מוצעת ומפץ או מחצלת לישב עליה וכלי אכילה ושתייה כגון קדרה וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן, "והמדור", ששוכר לה בית של ד' אמות על ד' אמות, ותהיה רחבה חוצה לה כדי להשתמש בה ויהיה לה בית הכיסא חוץ ממנה, וכבר דנו בזה אם חיוב מדור הוא מדין מזונות או מדין כסות. ואולם אם יש שכנים רשעים כתב הרמב"ם (הל' אישות פ"ג הט"ו) האיש שאמר איני דר במדור זה מפני שבני אדם רעים או פרוצים או גויים בשכונתי ואני מתיירא מהם, שומעים לו, ואע"פ שלא הוחזקו בפריצות, שכך ציוו חכמים הרחק משכן רע, ואפילו היה המדור שלה מוציאין אותה ממנו ושוכן בין בני אדם כשרים, וכן היא שאמרה כן, אע"פ שהוא אומר אני איני מקפיד עליהם, שומעין לה, מפני שהיא אומרת אין רצוני שיצא עלי שום רע בשכינות אלו.

☞ דיור במקומות מתחרדים

ומדברי הרמב"ם הרי שמגורים במקומות שישנם שכנים הנכללים בהגדרת רשעים מתבטלים מחובת המדור דחייב לה, והנה כידוע שישנם הרבה בזמנינו שמפאת יוקר הדיור וכמעט שבלתי אפשרי לרכוש דירה למגורים מפאת היוקר הגדול, לכן קונים דירות במקומות אשר דרים שם מחללי שבתות שבמקומות אלו עדיין המחירים זולים יותר מהעדר ביקוש גבוה, ואמנם רובם משכירים את הדירות לאנשים אחרים, אבל ישנם שנכנסים לדור בדירות אלו, ונשאלת השאלה האם אין כאן משום שכנות עם רשעים, עם כל הענין החמור שמצאנו בחז"ל דאוי לרשע אוי לשכנו, והאם מותר להיכנס להתגורר במקומות אלו כאשר שומרי שבת הם במיעוט מוחלט ומכל צדדיו שכנים מחללי שבתות וכדומה.

☞ מקח טעות בשידוך

ומעשה בשידוך שצד החתן הבטיח דירה לצד הכלה באשדוד, והנה האשה המתקדשת אמרה בפירוש שהיא רוצה דוקא דירה משלהם לדור בה, ולא דירה להשקעה, כיון שאינה מסוגלת להתגורר בשכירות, ואדעתא דהכא סגרו השידוך, והנה התברר אחר כך שהדירה המובטחת נמצא במקום מעורב היינו בשכונה מתחרדת, והיא טוענת למקח טעות, כיון שאינה רוצה לדור במקום מעורב, והוא טוען שסוף סוף יש לה דירה משלה, ולכאורה מדברי הרמב"ם הנזכרים טענתה צודקת.

☞ לדור במקום תורה

והנה אמרו חז"ל (אבות פ"ו מ"ט): אמר ר' יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום, אמר לי רבי מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים וסופרים אני, אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומינו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה, לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר (משלי י כב) בהתהלךך תנחה אותך וכו'. ומרגלא בפומיה דמרן אדמו"ר זי"ע מצאנו

אורייתא

פרשת קורה

אוצרות

לפרש דלכאורה קשה מאוד דהרי באלף אלפי אלפים דינרי זהב היה יכול ר"י בן קיסמא לבנות הרבה כוללים ושיבות ולהעמיד דור תלמידי חכמים, ולמה אם כן סירב להצעתם, ופירש שהוא הרגיש מבקשתם שהם אינם רוצים ללמוד תורה, רק שכל רצונם הוא שיהא בעירם גם תלמיד חכם כדי שירגישו טוב עם הדבר שבעירם יש איזה תלמיד חכם, אבל הם לא רצו ללמוד ולהיות ת"ח, ולכן סירב להיות בעיר שאין בה תורה.

וכל זה לא מדובר בשכנים רשעים רק שאינו מקום תורה, אבל בשכנים רשעים הרי כתב הרמב"ם (שם בהלכות דעות), ואם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשים הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים וכו', וכו', ואם לא ימצא מקום שנוהגים בדרך ישרה, ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר (איכה ג' כ"ח) ישב בדד וידום, או יצא למערות ולחוחים ולמדברות וכו', והנה מבהיל על הרעיון חריפות לשונו של הרמב"ם, דעדיף שידור במערה מבלי יושב ובמדבריות מאשר לדור עם שכנים רשעים שיוכל ללמוד ממעשיהם.

ומשמע מכל זה דמכיון שיש מניעה לדור במקום מעורב מצד אוי לרשע אוי לשכנו, הרי שלכתחילה בודאי עדיף שלא יתגורר במקום כזה, ועל כל דבר יש לשאול שאלת חכם, כי מאידך גיסא בארצינו הק' הרי שהאופן הזה של דיור במקומות מעורבים היא בבחינת טיהר את העיר, וכך נגרם לערים ושכונות שלימות שידורו בהם אך ורק יראים ושלמים.

אמנם בנוגע לשידוך, לכאורה טענתה צודקת, כי מכיון שהיא רצתה דוקא מדור לדור בה ולא להשכירו, ובודאי זכותה למאן לדור במקום מעורב אשר יכול להשפיע על כל הבית, הרי שבכך יש מקח טעות.

☞ השכרת דירה למחללי שבתות

ולכאורה לפי זה מי שיש בידו דירה להשכרה במקום שדרים שם שומרי שבת יראים ושלמים, הרי שיהא אסור לו להשכיר דירתו למחלל שבת, כיון דבכך הוא מזיק לדייר השומר שבת דנהפך בבת אחת לשכן שלו, ונכנס בהגדרה דאוי לרשע אוי לשכנו, ובפשטות יכולים החרדים לדבר ה' לתבוע את משכיר הדירה להסיר הנזק.

וראיתי בשו"ת מחנה חיים (ח"מ ח"ב סי' כ"ד) דדן באיש ירא אלקים אשר בנה בית חדש לדור בו, ונשאר גם בית דירה אחת להשכיר לאיש אחר, ובאו לפניו שני אפשרויות להשכרת הדירה, או לערל, או לאחד מזרע ישראל אבל אינו נוהג כדת שהוא מחלל שבת בפרהסיא וכדומה, למי יש קדימה, האם נאמר ישראל אעפ"י שחטא ישראל הוא, הלא ראוי להקדימו שיבוא בשכרו בדירה הנ"ל, או נימא שהגוי הוא קודם מישראל שהוא חוטא, והביא דבספר יראים (סי' פ"ו) כתב וז"ל יוצרנו יודע לב האדם והזהיר בהיות יד ישראל תקיפה, שלא לשבת אנשי רשעים ומחטיאי אדם בשאר ישראל, דכתיב ואלה המשפטים לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי, אע"פ שכל הענין אינו מדבר אלא בז' אומות, כיון דכתיב פן יחטיאו אותך לי, למדנו שריבה כל המחטיאים תולדה, אמרו חכמים בגוי עד שישכיר גזירה שמא ילמוד ממעשיו עכ"ל. הרי שהזהיר שילפי' לרבות כל המחטיאים וכ"ש אפיקורס ישראל שיחטיא אותו ואת ביתו, ועל

אורייתא

אוי לרשע אוי לשכנו

אוצרות

כן אסור להשכיר לו בבית עבדי ד', ומציין למה שכתב הרמב"ן (פ' וישלח על פסוק למה זה אמצא חן בעיני אדני) דהכוונה ביעקב כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל, וסוף דבר מסיק שם שטוב להשכיר הדירה להערל אשר לא ימשך אחריו הוא וביתו, כי ידעו שהוא גוי וגם לא יבקש לפתות ולהסית בני ישראלים, ולא ישכירנו לישראל המחלל שבת.

ואלא שהמחנה חיים מדבר באופן שהוא עצמו דר בבנין הזה רק שיש לו כמה יחידות דיור להשכרה, אבל לפי זה יוצא דאם חלק מהדירות מיושבות על ידי שומרי שבת, יכולים הם לעכב מבעל הבית שלא ישכיר אחת מהדירות למחלל שבת, ובודאי אם יוכל להשכיר את דירתו לשומר שבת תמורת המחלל שבת, דבודאי כן יעשה.

מכירת דירות בשכונה מעורבת לגויים

ומענין לענין באותו ענין יש לציין כי בארה"ב היתה סערה גדולה באשר תושבים משכונת קרונהייטס עזבו הבתים מחשש ופחד מהגויים ומכרו בתים לנכרים, וכן לפורקי עול אלו הקונסרבטיבים, ובקובץ אור ישראל (מאנסי) נתפרסם תשובתו החריפה והתקיפה של כ"ק אדמו"ר מליובוויטש זצ"ל לאסור מכירת בתים לגויים, ואלו שעוזבים בתיהם הוא בשביל חשש פחד רחוק, ומטילים בזה אימה ופחד על כל היהודים על לא דבר, ומוכרים גם לשונאי ישראל המזיקים, בודאי וכוונתם בקניית הבתים בשכונות ישראל בכדי לגרש את ישראל התושבים מהשכונה לגלות למקומות אחרים, אשר לבד הפסד הממון הרב מאד מאד, והטירחא הגדולה והצער הגדול, עד שנאמר זה בקרא בהתוכחה דפ' תבוא ולא יהיה מנוח לכף רגלך, הרי במקומות החדשים שבאים לשם מתחברים לאלו שפרשו מדרך התורה כהקראנסרבעטייבין שבנו היכליהם במקומות הרבה ונמשכים אחריהם ופורקים עול תורה ומצות בעוה"ר, וגם גורמים לריקון בתי כנסיות ולמכירתם גם לבתי עכו"ם ח"ו וגם מתמעטים תשב"ר בהישיבות, שלכן פשוט וברור שהוא דבר איסור. והגר"מ פיינשטיין זצ"ל כתב תשובתו להצדיק את הצדיק דיפה כתב האדמו"ר לאסור, ואילולא הוא כתב, הרי שהוא עצמו היה יוצא באיסור זה, ע"ש.

אין לדור בשכונות ע"ה חסיד

והן אמת דיתר ממה שכתבנו למעלה מצאנו בדברי הגמ' בשבת (ג"ס) דאסור לדור בשכונתו של חסיד עם הארץ, ופירש"י שאין יודע בדקדוקי מצות ואין חסידותו שלמה וסופך ללמוד ממנו. ועי' באוה"ח בחוקותי (אות ו') שאסור לע"ה להתנהג בחסידות שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבה עבריין, ראה שם המשל. וראיתי מאמר מגר"ש דבליצקי שליט"א באיזה קובץ תורני מביא שם מעשה ברבינו החת"ס זיע"א שפעם התאכסן בקיץ בבית יהודי עם הארץ, והוא הוציא על החת"ס שמועה שהרב אוכל בשבת בבוקר בלי קידוש, שהחת"ס היה דרכו ג"כ לקדש על מזונות, ולאחר כמה שעות לאכול סעודה ב' בלי קידוש שנית, והתנצל החת"ס כלפי עצמו שהגיע לו הבלבול הלזה עבור שעבר על דברי חז"ל שאמרו ע"ה אל תדור בשכונתו.

אורייתא

פרשת קורה

אוצרות

הבן יהודע מבאר את הגמרא, שע"ה שאינו יודע הלכות כשהוא יראה שאתה נוהג היתר בדברים שבעיניו הם איסור גמור, יהיה מזה חילול ה' לפי טעותו, למשל, עם הארץ שהיה מתחסד לפי דעתו והיה דר בבית אחד כנגד ביתו של חכם אחד שהיה מפריד רה"ר בין בית החכם לבית הע"ה, ויהי ביום השבת ראה ע"ה עשן שיוצא מבית התבשיל אשר בבית החכם, והלך לשם כדי להוכיחם ולהפרישם מאיסורא, כי הוא חשב שהם הדליקו אש מחמת הקור, אך מפני שהיה יום קר וגשום הוא לבש מעיל שהיה בו שעטנז, ולקח עמו מטריה, והגיע לבית החכם והוכיח אותם על כך שהם מבערים אש ביום השבת, החכם ביאר לו שהם לא עשו איסור כלשהו מפני שהיה בביתם יולדת מסוכנת שהרופאים אמרו שהיא חייבת לחמם את עצמה, וכן חייבים לבשל עבורה סממנים לצורך פיקוח נפש, וחוז' מזה הם הדליקו את האש על ידי גוי, ומאידך הע"ה עבר על שבעה איסורים דאורייתא, ומנה לו את כל האיסורים, הוצאה מרה"י לרה"ר, ומרה"ר לרה"י, ולבישת שעטנז, ועוד איסורים כמבואר שם, והע"ה אמר שמעולם לא שמע על איסורים אלו, הרי זהו מה שאמרו דאין לדור בשכנותו של חסיד עם הארץ.

בבית המקדש קנסו לשכני הרשעים

והנה עוד מצאנו מה שנשתנה ההלכה מכח הכלל דאוי לרשע אוי לשכנו, כידוע שהעבודה בבית המקדש היה נעשה לפי חלוקת משמרות הכהונה, כדאיתא בגמ' דמשה רבנו הוא שתיקן את החלוקה למשמרות כהונה שיעבדו בבית המקדש ושמונה משמרות עשה משה (לגירסה אחת בגמ' תענית כ"ז א') או שש עשרה משמרות (לגמ' השנייה בגמ' שם), כך היה עד ימי שמואל ודוד, וכשרכו בני אלעזר על בני איתמר אומרת הגמרא חלקום והעמידום על עשרים וארבע, כלומר חילקו את השנה לעשרים וארבע פרקים שבהם נתחלק העבודה לעשרים וארבע משמרות כהונה.

הרמב"ם (בספר המצוות מצוה ל"ו) קובע שהחלוקה למשמרות היא מצות עשה, הוא שצינו שיהיו הכהנים עובדים למשמרות, תעבוד כל משמרת שבוע אחד, ולא יד מעורבת יחד, זולתי ברגלים שיעבדו כל המשמרות כולן בשוה, וכל מי שבא מקרוב, ואילו שיטת הרמב"ן דהוא הלכה למשה מסיני, ועי' בחינוך מצוה תצ"ח.

והנה כמה פעמים יש בדברי חז"ל דהטבעות שהיו בבית המקדש שם היו מכניסין את הבהמות לשחיטה, היו גם מחולקין למשמרות, כל משמרת היה להם את הטבעת שלהם.

ובגמ' שלהי סוכה מסופר על בלגה אשר לעולם חולקת לחם הפנים בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה (דהיינו שהיו חלונות לכ"ש משמרות הכהונה להטמין שם הסכינים, ושל משמרת בילגה סתמו), מבארת הגמ' הטעם שעשו להם כן: תנו רבנן מעשה במרים בת בלגה (רש"י ממשמר בלגה) שהמירה דתה והלכה ונישאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים, כשנכנסו יוונים להיכל (רש"י בימי מתתיהו בן יוחנן) היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל, ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק, וכששמעו חכמים בדבר (רש"י לאחר שגברה יד בית חשמונאי), קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה". ויש אומרים שהחטא שלהם

אורייתא

אוי לרשע אוי לשכנו

אוצרות

היתה שלא היו באין לבית המקדש בשבוע שלהם, ולכן נתנו העבודה בשבוע שלהם למשמרת השכינה שהיתה של ישבב, והגמ' מקשה דבשלמא שכל המשמר זיזלו ולא באו לכן קנסו את כל המשמר, אבל לפי הצד שהוא משום מרים בת בילגה שהמירה דתה, האם משום בת זו קנסינן לכולא משמר, אמר אביי כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה (פירש"י מה שהתינוק מדבר בשוק מאביו ומאמו שמע, אף זו שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה), שואלת הגמ' ומשום אבוה ואימיה קנסינן לכולה משמרה, "אמר אביי אוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו, שנאמר אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו".

והנה מדברי הגמ' עולה לכאורה דגם נדחה הסדר של המשמרות, דהרי נכנס המשמרת השניה במקום משמרתם, וכולם נקנסו, דאוי לרשע אוי לשכנו דוחה את הסדר דכ"ד משמרות דהוא לשיטת הרמב"ם מצות עשה, ולשיטת הרמב"ן הלכה למשה מסיני, דהוא גם מן התורה, אך דאפשר שלפי הצד דלא באו לבית המקדש הרי שכולם חטאו, ולא הוי מצד אוי לרשע אוי לשכנו, ואילו סתימת הטבעות והחלונות אינו מכלל המצות עשה או ההלכה למשה מסיני, וצ"ע.

קבורת צדיק ליד רשע

כאמור דשני ענינים יש באוי לרשע אוי לשכנו, א' מצד שלומד ממעשיו, ב' מכיון שיענש בשבילו, והנה לאחר מיתה טעם הראשון שילמד ממעשיו בודאי לא שייך, ואילו הענין השני דיענש בשבילו גם כן לכאורה לא שייך שידונו מת אחד לחובה עבור שכנו המת הרשע, אמנם מצאנו הך דשכנות רשעים הנה גם מזיקה לאחר מיתה, ואפילו לאחר קבורה נאמר אוי לרשע ואוי לשכנו. דנפסק בשו"ע (יור"ד סי' שפ"א) שאין קוברין רשע אצל צדיק, אפילו רשע חמור אצל רשע קל, וכן אין קוברין צדיק וכל שכן בינוני אצל חסיד מופלג, והטעם ראה מה שכתב הבני יששכר באגרא דפרקא (אות רס"ד) בשם המקובלים, דהנה הרוח בא בכל פעם מעולם העליון לפקוד את הגוף והבלא דגרמי, ומודיע לו רזי תורה מה ששמע ולמד מעולם העליון, וזהו ענין חליצת עצמות שאמר הנביא (ישעי' נח יא) ועצמותיך יחליץ, וכיון שנקבר הצדיק אצל רשע והרשע אינו ראוי לשמוע, אזי על ידי זה מונעין הרזי תורה גם מהצדיק, ובשו"ת חתם סופר (יור"ד סי' שס"ב) כתב דהדין שאין קוברין רשע אצל צדיק הוא לא סתם זהירות בעלמא אלא הלכה למשה מסיני וספיקו לחומרא.

וכתב בספר חסידים (סי' רכג) רשע אחד היה קבור בין ההרוגים, בא בחלום לאדם חשוב חי ואמר לו שיוציאוהו מביניהם שקשה לו ביותר, עוד כתב שם (סי' תשה) מעשה בצדיק שקברוהו אצל מי שאינו הגון, בא הצדיק לכל בני העיר בחלום הרעתם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע וקשה לי העשן, ושמנו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה, ומשם והלאה לא בא אליהם בחלום.

אורייתא

פרשת קורה

אוצרות

שיעור ההרחקה בין רשע או עכו"ם לצדיק

וראה, בשו"ת אמרי יושר להגר"מ אריק זצ"ל (ח"ב סי' ג') כמה שיעור ההרחקה שצריך בין רשע לצדיק, ובכל אופן משמע מספר החסידים הזה דבמחיצה סגי, אלא דבשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן מ"ד) כתב אין קוברים רשע אצל צדיק אפילו בכותל מפסיק ביניהם, ומשמע דלא מועיל מחיצה, ואמנם בשו"ת בנין אריאל (יור"ד עמוד 120) כתב לחלק בין עכו"ם לרשע ישראל, דבעכו"ם לכ"ע לא סגי במחיצת אבנים בלבד, ושכ"כ בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סימן מ"א) דלא מהני מחיצת אבנים וגדר בין קברי עכו"ם לקברי ישראל, אלא צריך להרחיק עכ"פ שמונה אמות, ואמנם כתב דגם בקבורת רשע אצל צדיק לא די במחיצה למעלה בין קבר לקבר, אלא צריך לחפור בפנים בין הקברים ולתת מחיצת אבנים מהיסודות של הקברים כדי להפסיק ביניהם, אבל אם לא עשו מחיצה מבפנים והם סמוכים בלי פירוד עדיין קשה העשן כריח בית הכסא, כלשון הספר חסידים הנ"ל.

והידוש כתב בשו"ת מחנה חיים (חלק ב' חו"מ סימן מ"ד) שעיקר האיסור של קבורת צדיק אצל רשע הוא כאשר קוברים רשע אצל צדיק, אבל אם הרשע היה קבור תחילה, וכבר עברו עליו י"ב חודש וכבר יצא נקי בדינו, מותר לקבור אצלו צדיק, כי המת כבר נעשה זכאי ולא נקרא רשע.

אברהם אע"ה רצה מערת המכפילה ללא שכנים רשעים

ויעוי' במה שכתב מהרש"ם (פרשת חיי שרה) בזה שאברהם בקש תנו לי אחוזת "קבר" ולא בקש מקברותיהם, והם ענו לו במבחר קברינו וגו' איש ממנו את קברו לא יכלה ממך, ולכאורה קשה וכי בקש שיתנו לו מקברותיהם שענו לו כך, אלא מבואר בשו"ע (יור"ד סי' שמ"ג) שמותר לפנות מת לקברות אבותיו ומשפחתו, משום שנוח לאדם להיות קבור בקברות אבותיו, ובשו"ת מהר"מ אש כתב שקבר אבותיו נקרא רק אם הוא מיוחד לקברות המשפחה, אבל לא אם נקברים גם מתים אחרים בסביבותיהם, שאז יש לזה רק תוקף של בית קברות רגיל, ולא קבר משפחה, ולפ"ז מובן שאברהם בקש שיתנו לו מקום מיוחד למען יוכל להפוך אותו לקבר משפחתי עבורו ועבור בניו אחריו, והם ענו לו במבחר קברינו תוכל לבחור לך את קברות מלכינו להקבר שם אתה ומשפחתך, בחשבם שזה בודאי נוח לאדם להיות קבור בקברות מפוארים כאלה, וזה חשוב כמו קבר משפחה ויותר מזה, והוסיפו איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך, כלומר אפילו המלך שלנו שהוא האיש הגדול שבכולנו גם הוא לא ימנע ממך את הזכות הזאת, אבל אברהם אמר להם שאינו חפץ, כי הרי אין קוברין רשע אצל צדיק ואיך יסכים ששרה אמנו הצדקת תקבר ליד רשע ואכזר מאומות העולם, לפיכך ויתר ואמר שרצונו בקבר מיוחד בקצה שדהו של עפרון החתי.

האיך קברו ראשו של עשיו במערת המכפילה

והנה יש לעיין דאיתא בגמ' סוטה (י"ג ע"א) כאשר עשו בא ועיכב את קבורתו של יעקב אבינו במערת המכפלה, היה שם חושים בן דן שהיה חרש, שאל חושים מה העיכוב שעדיין לא

אורייתא

אוי לרשע אוי לשכנו

אוצרות

קוברים את יעקב, ענו לו שעשיו מערער על הקבורה במקום זה, מיד נטל חושים ברזל וחתך את ראשו, ונפלו עיניו של עשיו על כרעי יעקב וכו', ולא מבואר שם אם קברו את עשיו שם או לא, אמנם בפירקי דרבי אליעזר (סוף פל"ט) איתא דחושים שלף את חרבו והתיז את ראשו, ונכנס לתוך מערת המכפלה, ואת גויתו שלחו לארץ אחוזתו להר שעיר.

ובאור תורה להגה"ק מאוסטראווצא זי"ע (חיי שרה) הביא ששמע בשם הגר"א מוילנא זצ"ל הטעם שנאמר בפרשה זו שבעה פעמים קבורת מת, ואקברה מתי, קבור את מתך, מקבור מתך, לקבור את מתי, קבור מתך, ואקברה את מתי, ואת מתך קבור, והזכיר ששה פעמים קבורה קודם מת, ובפעם השביעי ואת מתך קבור הזכיר המת קודם לקבורה, משום דכשקנה אברהם אבינו את מערת המכפלה הוצרך לקבור שלוש זוגות אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה, אבל כפי המבואר בסוטה בגמ' המובא לעיל הרי שגם ראשו של עשיו קבור שם, וצדיקים במיתתן קרויין חיים ושפתותם דובבות בקבר.

אך מבואר בשבת (קנ"ב) דשעה אחת קודם תחיית המתים עתידים צדיקים דהוו עפרא ע"ש, לכן כתב ששה פעמים קבורה קודם מת דקאי על שלוש זוגות צדיקים דבמיתתם קרויין חיים ונקברין חיים רק שעה קודם התחיה הוי מתים, אבל השביעי ירומז על עשיו דמת קודם הקבורה, ע"כ כתב ואת מתך קבור ודפח"ח. ולפי"ז מסביר האור תורה דהיה בהשגחה דבאמת בשביל קבורת השלוש זוגות לא הוצרך אברהם אבינו לקנות בדמים כמ"ש רש"י פ' וארא וגם הקמותי את בריתי, וכשבקש אברהם לקבור את שרה לא מצא קרקע עד שקנה בדמים מרובים כו' ולא הרהרו אחר מדותי ע"ש, מבואר דלא היה צריך לקנות בדמים, וע"כ נתן הקב"ה בלב עפרון שירצה ליתן לו המערה בחנם, רק עבור קבורת עשיו הוצרך לקנות בדמים מרובים, וע"כ נזרק מפי עפרון ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא ואת "מתך קבור" דעיקר הדמים בשביל ואת מתך קבור המרומז לעשיו, יעו"ש דבריו הנפלאים.

ולפי זה דקברו את ראשו במערת המכפלה יוקשה הא אין קוברין רשע אצל צדיק, ואפשר דמכיון שאת שאר גופו שלחו להר שעיר כמבואר לעיל מהפירקי דרבי אליעזר, לא נחשב כקבורה רגילה, וכעין מילתא דלא שכיחא לא גזרו עליה רבנן, והעירוני דבאילת השחר נגע בקושיה הנ"ל.

עסקי מסחר עם רשע

ומהך דאמרו חז"ל באבות (פ"א מ"ז) הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע, הנה פירש המאירי ושמא תאמר הריני נזהר מלדור בשכונתו שהוא התחברות תמידי אלא שאני מתחבר עמו לעניני סחורה ופרקמטיא לפעמים דרך ארעי, לכן הוא חוזר ומזהיר ואל תתחבר לרשע, כלומר בשום חברה בעולם, ולכאורה מבואר בדבריו דאסור לעסוק במסחר עם רשע, ואמנם בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"א סי' קמ"ט) לקראת סוף התשובה כתב, בדבר עצם השתתפות עם רשעים לדבר הרשות ולדבר מצוה, הנה האיסור להשתתף עם עכו"ם במסחר, מפורש בגמ' סנהדרין (דף ס"ג) שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בע"ז שלו, וכן איפסק (באו"ח סי' קנ"ו) ומטעם זה מתירין

אורייתא**פרשת קורה****אוצרות**

התוס' בזמן הזה שאין נשבעין בע"ז לעשות שותפות עם העכו"ם, ופסק כן הרמ"א שם. א"כ עם רשעי ישראל שאין עובדין ע"ז, אין שום איסור לעשות שותפות עמהם וכדחזינן מעשים בכל יום שמשותפין עמהם במסחר.

